

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.11.6](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.6)

УДК: 336.7

Г. С. Лопушняк,
д. е. н., професор,
завідувач кафедри управління персоналом та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID ID: 0000-0001-8576-6440

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

G. Lopushniak
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Personnel Management and of Labor Economics,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

FINANCIAL ASPECTS OF THE FUNCTIONING OF THE PENSION FUND OF UKRAINE

Метою статті є аналіз динаміки фінансових показників Пенсійного фонду України на основі аналізу доходів, видатків, середнього розміру пенсійних виплат в Україні та соціальних внесків. У статті проведено систематизацію основних результатів реформування ПФУ у 1991-2019 роках в контексті трансформації фінансового механізму здійснення пенсійних виплат, акумуляції та розподілу фінансових ресурсів. Виявлено основні системні проблеми фінансової діяльності ПФУ: фінансування ПФУ характеризується нестабільністю, що відповідно визначає динаміку видаткової частини; низький рівень фінансового забезпечення та акумуляції власних коштів ПФУ; різке скорочення частки соціальних внесків в Україні у 2014-2018 роках, що впливає на доходи ПФУ та фінансування за рахунок коштів державного бюджету; дефіцит власних фінансових ресурсів ПФУ. Виявлено, що солідарна пенсійна система фінансово не спроможна забезпечити пенсійні виплати в повних обсягах. Натомість, третій рівень пенсійної системи не ефективний. Вказані проблеми зумовлюють низький рівень фінансового забезпечення пенсіонерів. Пенсійні виплати в Україні протягом досліджуваного періоду трансформації ПФУ перебувають на низькому рівні та мало диференційовані залежно від професії та категорії громадян.

The purpose of the article is to analyze the dynamics of financial indicators of the Pension fund of Ukraine based on the analysis of income, expenses, the average size of pension benefits in Ukraine and social contributions. The article systematizes the main results of PFC reform in 1991-2019 in the context of the transformation of the financial mechanism of pension payments, accumulation and distribution of financial resources. The main systemic problems of PFC financial activity are revealed: PFC financing is characterized by instability, which accordingly determines the dynamics of the expenditure part; low level of financial support and accumulation of PFC own funds; a sharp reduction in the share of social contributions in Ukraine in 2014-2018, which affects PFC revenues and funding from the state budget; deficit of PFC own financial resources. It was found that the

joint pension system is not financially able to provide pension benefits in full. Instead, the third level of the pension system is not effective. These problems cause a low level of financial security for retirees. Pension payments in Ukraine during the study period of PFC transformation are at a low level and little differentiated depending on the profession and category of citizens.

The Pension Fund of Ukraine summarizes the activities of legislation dealing with issues of improvement and in the prescribed manner submits them to the Minister of Labor and Social Policy of Ukraine. Pension funds are relatively new in the financial market. with the standard of living of people receiving pension benefits.

In Ukraine, the current solidarity pension system does not meet modern needs and has a number of serious problems. Thus, the current pension benefits are insufficient to ensure even the minimum standard of living for the elderly, and the average pension is a little more than 40% of the subsistence level for the disabled. The differentiation associated with length of service and the amount of previous earnings is leveled in the pension. High rates of mandatory contributions to the Pension Fund intensify the process of shadowing the economy. In general, the pension system is, in fact, administrative-distributive in nature, where due to pension insurance contributions are made certain types of social benefits that do not depend on participation in the financing of pensions.

Ключові слова: ПФУ; фінансовий механізм функціонування ПФУ; пенсійні виплати; реформування ПФУ.

Key words: PFC; financial mechanism of PFC functioning; pension payments; PFC reform.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Функціонування Пенсійного фонду України, зокрема фінансового стану фонду та резервів його покращення досліджується в контексті вивчення тенденцій реформування пенсійної системи та її рівня спроможності забезпечити достатність пенсійних виплат для громадян. Оскільки реформування ПФУ відбувається з початку 1991 року та характеризується рядом системних проблем, зокрема механізму фінансового розподілу та акумуляції коштів, доцільним є вивчення вказаної проблематики.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Останні дослідження фінансової стійкості діяльності Пенсійного фонду України, механізмів удосконалення його роботи проведені такими науковцями: Долгий О. О., Долгий О. А., Зоря, О. В. [2], Краснянська Ю. В., Зеленська О. О. [3], Купира М. І. [4], Павловська О. В., Павловская Е. В., Свідерська І. М. [5], Рудик В. [9], Тулай О. І., Кобильник О. Я. [10]. Проте у вказаних роботах відсутній кількісний аналіз фінансових аспектів діяльності ПФУ.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає в аналізі динаміки фінансових показників Пенсійного фонду України на основі аналізу доходів, видатків, середнього розміру пенсійних виплат в Україні та соціальних внесків.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасна пенсійна система України сформувалася внаслідок трансформації пенсійного забезпечення на початку 90-х років ХХ ст. в рамках загальної системи та соціального страхування. У травні 1990-го року було створено спеціалізовану фінансову інституцію Пенсійний Фонд України (далі ПФУ) для акумуляції коштів та здійснення виплат відповідно єдиними принципам та нормам відповідно Закону СРСР «Про пенсійне забезпечення громадян СРСР», що набув чинності 1 січня 1991 року. ПФУ став самостійною фінансовою інституцією, що на основі фінансових внесків громадян країни здійснював пенсійні виплати через власні механізми акумуляції та розподілу.

У серпні 1991 року було прийнято Закон України «Про пенсійне забезпечення», що трансформував ВФУ у самостійну фінансово-банківську систему. У 1991-1992 сформовано правове підґрунтя функціонування ПФУ та механізми збору коштів та фінансування пенсійних виплат. Постановою Уряду від 21.01.1992 року встановлено тариф внесків на соціальне страхування у розмірі 61% від фонду оплати праці госпрозрахункових підприємств, для бюджетних організацій – у розмірі 37%. Із суми відрахування до ПФУ надходило 91,6% та 86% коштів. З травня 1993 року частка відрахувань до ПФУ зменшена до розміру 88%, 12% надходило до Фонду соціального страхування. База оподаткування – фонд оплати праці, інші виплати через стягнення прибуткового податку. Крім того, у липні 1993 року визначено порядок оподаткування оплати за договорами цивільно-правового характеру, а в Законі України «Про внесення змін і доповнень до Кодексу Української РСР про адміністративні правопорушення» (жовтень 1992 року) визначено адміністративну відповідальність за можливі порушення порядків обчислення й сплати внесків в цілях соціального страхування. Це створило умови для фінансування пенсійних витрат та резерв коштів. Проте механізми фінансування були складними та

грозоміздкими, що зумовило трансформацію ПФУ у 1994 році. До 1994 року акумуляція коштів відбувалася на обласному рівні, перерозподіл від області до підприємств. Після 1994 року запроваджено акумуляцію коштів на районному, міському рівнях, фактично створивши прямий механізм виплат. У 1994-1997 роках кошти ПФУ включалися до державного бюджету.

Не зважаючи на трансформацію механізмів фінансування пенсійних виплат, пенсійна система характеризувалася такими фінансовими проблемами: неплатежі до ПФУ, фінансування виплат окремим категоріям громадян (зокрема соціальні виплати на дітей, інвалідів, пенсій пільгових категорій тощо). Це призвело до зростання рівня заборгованості з виплати пенсій, низький рівень пенсійного забезпечення громадян, втрату диференціації виплат залежно від трудового стажу та внесків. Це зумовило потребу у формуванні передумов реалізації пенсійної реформи у 1996-2003 роках.

В період 1996-2003 років було вдосконалено законодавство зі сплати обов'язкових платежів, запроваджено їх персоналізований облік, посилено платіжну дисципліну підприємств, звільнено ПФУ від невласливих видатків. У 1996 році законодавчо визначено механізм сплати внесків при одержанні коштів в банківських установах громадянами. З квітня 1997 року визначено тариф внесків у розмірі 32% від фонду оплати праці. У 1998 році шляхом впровадження механізму погашення боргу з оплати страхових внесків за рахунок нетрадиційних джерел (у натуральній формі) вдалося стабілізувати рівень надходжень. Крім того, реалізовано оптимізацію процесів акумуляції та розподілу пенсійних коштів органами ПФУ, створено систему персоналізованого обліку пенсійних внесків, що забезпечило контроль суб'єктів-платників внесків та тих, хто ухиляється від сплати. У 2000 році було автоматизовано персоналізований облік та скорочено адміністративні витрати ПФУ. У 1999-2000 роках проведено розмежування різних джерел фінансування пенсійних виплат, що призначені відповідно різним пенсійним програмам.

У липні 2003 року ВРУ ухвалила Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». У 2004-2013 роках відбувся новий етап реформування пенсійної системи, що передбачало перехід «від системи пенсійного забезпечення до системи пенсійного страхування», формування трьохрівневої пенсійної системи. Нова система сформована за рахунок реформування солідарної та накопичувальної систем, введення чіткого принципу розподілу коштів, зважаючи на особистий трудовий внесок до системи пенсійного страхування громадян (розподіл фактично сплачених внесків). Це забезпечило диференціацію розмірів пенсій залежно від тривалості трудового стажу, обсягів заробітної плати громадянина, встановлення об'єктивної справедливої шкали пенсій виплат.

У 2004 році підвищено мінімальний рівень пенсій та визначено механізм дотації виплат у разі не досягнення обсягу виплати мініальному прожитковому мінімуму. Проте проблеми диференціації поступово наростали, у 2005 році та наступних кількох роках пенсіонери отримували однакові суми виплат незалежно від стажу. Відновлення диференціації відбулося лише у 2008 році шляхом використання коефіцієнта оцінки у розмірі 1,35% одного року страхового стажу громадянина. У січні 2008 року розмір виплат скориговано залежно від показника середньої заробітної плати за 2006 рік. Це забезпечило, з одного боку, підвищення рівня пенсій, з іншого – несправедливі виплати пільговим категоріям населення.

Таким чином, з 1991 до 2008-2009 років пенсійні системі України характерні фінансові проблеми наступного характеру: низький рівень диференціації пенсій, неплатежі до ПФУ, ухилення від сплати внесків, заборгованість з виплати пенсій, несправедливий розподіл внесків на користь пільгових категорій, потреба у дотаціях пенсійних виплат, високі адміністративні виплати на пенсійне обслуговування через дублювання функцій працівників ПФУ, відсутність стабільного функціонування солідарної та накопичувальної систем. Тому у 2010-2014 роках відбувалося подальше реформування, зокрема:

- 1) У 2010 році ПФУ трансформовано в монопольний фіскальний орган з адміністрування єдиного соціального внеску, що підпорядковувався державі.
- 2) У 2011 році трансформація солідарної системи через зміну процедур діяльності другого рівня системи пенсійного забезпечення для збалансування надходжень та видатків ПФУ.
- 3) У 2012 році введено «новий порядок прийому та обслуговування за принципом «єдиного вікна» було забезпечено в усіх територіальних органах Фонду» [8].
- 4) У 2013 році було створено Міністерство доходів та зборів України для адміністрування внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ), у 2014 році новостворена Державна фіскальна служба взяла на себе ці функції.

Незважаючи на ряд нововведень, у 2011-2013 роках все ж реформування носило популістський характер: збільшувалися розміри пенсій, що зумовило втрату фінансової стійкості ПФУ. При цьому, відбувався ріст соціальних внесків у грошовому вираженні (Рис. 1): середній темп росту внесків становив у 199-2018 роках 18% з максимальним ростом у розмірі 37% у 2001, 2004, 2005 роках та 33%, 36% у 2007, 2017 роках відповідно. Таким чином, фінансування ПФУ характеризується нестабільністю, що відповідно визначає динаміку видаткової частини.

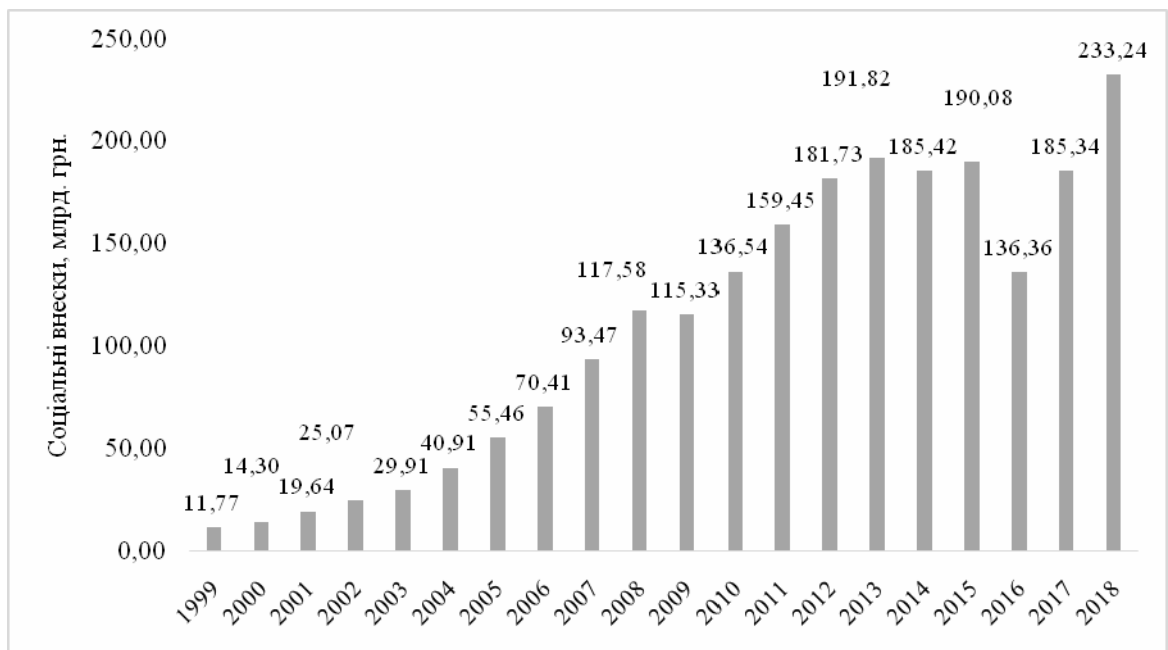

Рис. 1. Динаміка соціальних внесків в Україні у 1999-2018 роках, млрд. грн.
Джерело: [12]

Порівняно з країнами ЄС, в Україні соціальні внески як частка доходу були вищими у 2001-2013 роках (Рис. 2), проте проблеми низького рівня фінансового забезпечення були системними. При цьому, в Україні порівняно з Чехією рівень соціальних внесків був значно меншим: в середньому на 13,64% за 1999-2018 роки, зокрема в Україні показник становив 20,23% у 2018 році, тоді як у Чехії – 47,12%. Така ж ситуація порівняно з Польщею: в середньому показник у Польщі більший за показник в Україні на 7,2% у 1999-2018 роках (40,28 соціальні внески від доходів становили у Польщі у 2018 році).

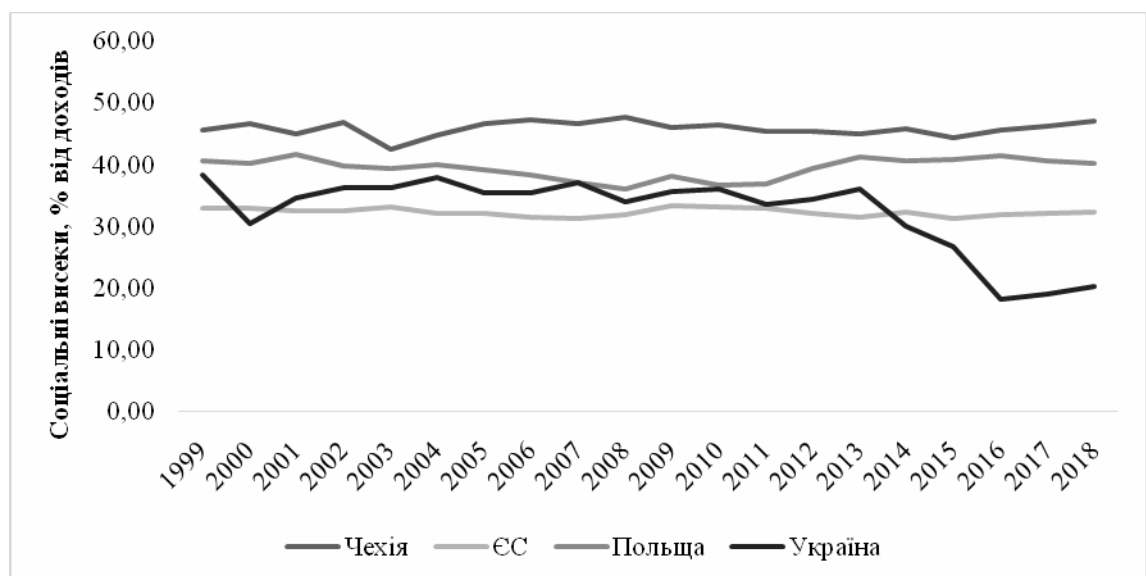

Рис. 2. Динаміка соціальних внесків в Україні у 1999-2018 роках % від доходів
Джерело: [11]

Фактично, у більш розвинених країнах ЄС частка соціальних внесків від доходів за період 1999-2018 років стабільно становила близько 32%, тоді як в Україні почала різко скорочуватися у 2014-2018 роках з початком нового етапу реформування пенсійної системи. Таким чином, з 2014 року в Україні формуються нові засади фінансування пенсійних виплат.

Пенсійна реформа, що триває в Україні з початку 1991 року, характеризується використанням перерозподільчих, накопичувальних пенсійних програм на основі принципів пенсійного страхування. На першому рівні системи – солідарна, де використовуються пенсійні програми в цілях перерозподілу коштів. Загальнообов'язкова державна накопичувальна пенсійна система та недержавне пенсійне забезпечення побудовані на основі накопичувальних пенсійних програм [9]. Основа мета успішності в реалізації реформ – ефективність інтеграції та використання цих двох систем.

Солідарна пенсійна система фінансово не спроможна забезпечити пенсійні виплати в повних обсягах. Основна проблема – низький рівень фінансового забезпечення пенсіонерів через дефіцит фінансових ресурсів ПФУ.

ПФУ системно не може забезпечити виплату пенсій за рахунок власних надходжень. Відтак, за даними ПФУ обсяги доходів становили за січень-жовтень 2020 року склали 378,0 млрд. грн. (власні 226,7 млрд. грн., з державного бюджету – 151,3 млрд. грн.); сума видатків у 2019 році склала 435,9 млрд. грн., з різних джерел фінансування отримано 434,8 млрд. грн. (241,7 млрд. грн. власні доходи та 193,1 млрд. грн. з державного бюджету (Таблиця 1).

Таблиця 1.
Динаміка доходів та видатків ПФУ у 2018-2020 роках, млрд. грн.

Показник	Роки			Абсолютне відхилення 2019-2018, +/-	Темп росту 2019/2018, %
	2018	2019	2020 (січень-жовтень)		
Видатки	358,6	435,9	395,3	77,3	21,56%
Доходи	352,2	434,8	378	82,6	23,45%
Власні надходження	202,1	241,7	226,7	39,6	19,59%
Державний бюджет	150,1	193,1	151,3	43	28,65%
Перевищення видатків на доходами	6,4	1,1	17,3	-5,3	-82,81%
Перевищення видатків над власними надходженнями	156,5	194,2	168,6	37,7	24,09%
Питома вага власних надходжень, %	57,38	55,59	59,97	-1,79	-
Питома вага надходжень з державного бюджету, %	42,62	44,41	40,03	1,79	-

Джерело: [6]

При цьому спостерігається перевищення видатків над власними надходженнями на 156,5 млрд. грн. у 2017 році, на 194,2 млрд. грн. у 2019 році та на 168,6 млрд. грн. у січні-жовтні 2020 року. Питома вага власних надходжень становила 57,38% у 2017 році, 55,59% у 2019 році та 59,97% у січні-жовтні 2020 року. При цьому, як надходження за рахунок власних джерел, так і за рахунок державного бюджету, зросли на 39,6 млрд. грн. (19,59%), та 43 млрд. грн. (28,65%) у 2019 році. Це означає неспроможність сучасної солідарної та накопичувальних пенсійних систем забезпечити пенсійні виплати.

Станом на 01.07.2020 в Україні 75% громадян отримують пенсію за віком, 13% - по інвалідності, 4% - у зв'язку з втратою годувальника, 2% - за вислугу років, 5% - соціальні пенсії (Рис. 3).

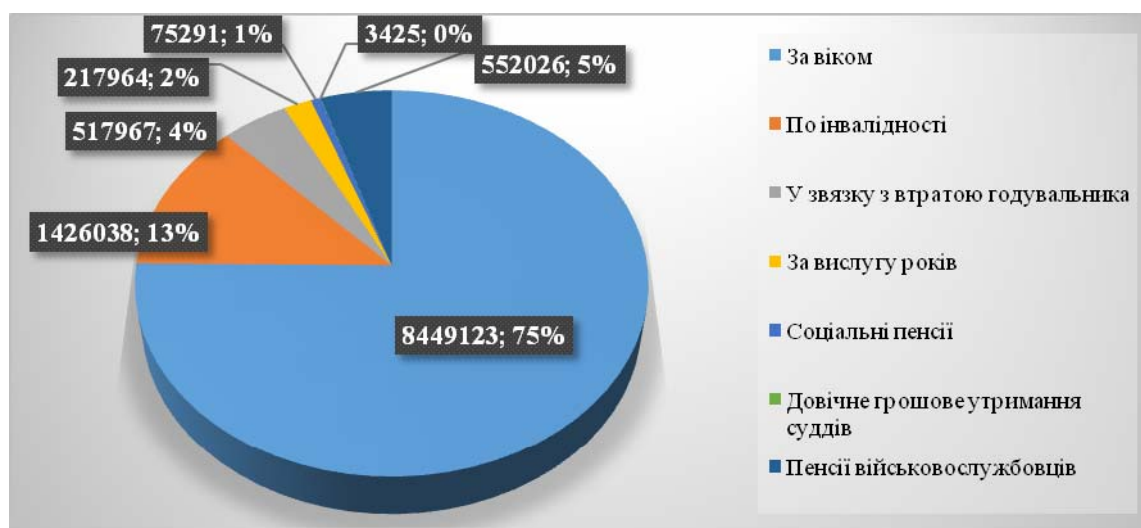

Рис. 3. Розподіл пенсіонерів по видах пенсій в Україні на 01.07.2020

Джерело: [7]

При цьому, розподіл пенсіонерів по сумах призначених пенсій на 01.07.2020 доводить про наявність системної проблеми – відсутність суттєвої диференціації пенсій, за виключенням довічного грошового

утримання суддів, розмір пенсії яких становить 51171,77 грн. Розмір пенсій за віком становить 3413,73 грн., по інвалідності 2641,19 грн., у зв'язку з втратою годувальника 3005,43 грн., за вислугу років 3060,75 грн., соціальні пенсії 1729,53 грн., пенсії військовослужбовців 5454,17 грн. [7].

Таким чином, пенсійні виплати в Україні протягом досліджуваного періоду трансформації ПФУ перебувають на низькому рівні та мало диференційовані залежно від професії та категорії громадян (рис. 4). Це є основою проблемою фінансового компоненту функціонування ПФУ.

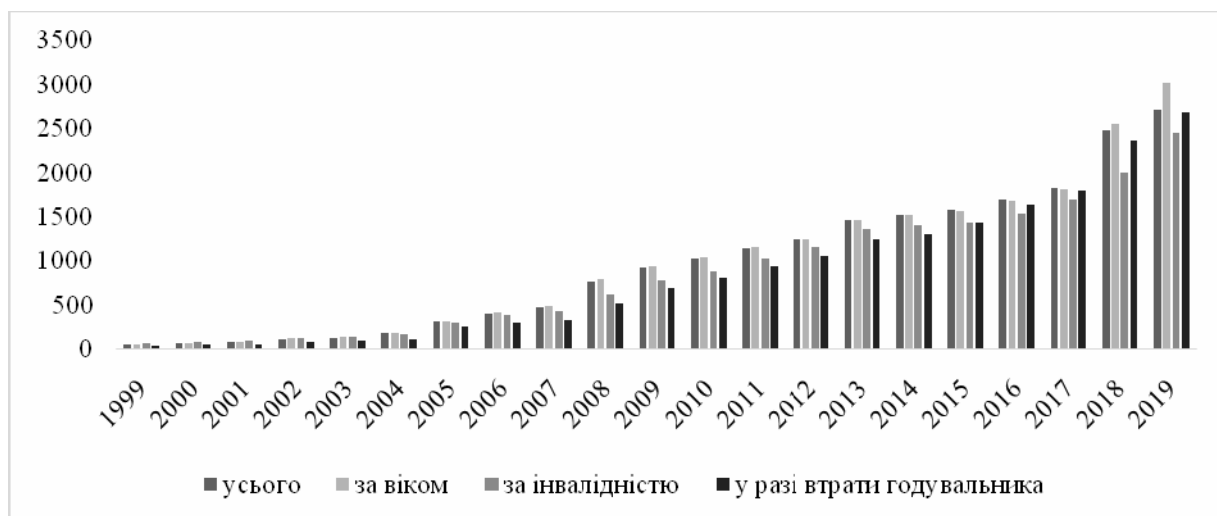

Рис. 4. Динаміка середнього розміру призначеної місячної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду України у 1999-2019 роках, грн.

Джерело: [1]

При цьому, кількість пенсіонерів у 1999 році становила 14520,3 тис. осіб, у 2009 році - 13749,8 тис. осіб, у 2019 році - 11349,187 тис. осіб. Це означає скорочення кількості отримувачів виплат при несуттєвому рості виплат та суттєвих обсягах фінансування з коштів державного бюджету. У разі подальшого скорочення соціальних внесків як частки доходів громадян, ці проблеми будуть посилюватися.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Результати дослідження свідчать про відсутність трансформацій фінансового механізму здійснення пенсійних виплат, акумуляції та розподілу фінансових ресурсів. Системні проблеми низького рівня диференціації пенсій та нестачі фінансових ресурсів залишаються основним викликом діяльності ПФУ. Фінансування ПФУ характеризується нестабільністю, що відповідно визначає динаміку видаткової частини. Низький рівень фінансового забезпечення та акумуляції власних коштів ПФУ зумовлений зокрема нестачами платежів від економічних агентів. Різне скорочення частки соціальних внесків в Україні у 2014-2018 роках впливає на доходи ПФУ та фінансування за рахунок коштів державного бюджету. Як наслідок, існує системний дефіцит власних фінансових ресурсів ПФУ. В цілому солідарна пенсійна система фінансово не спроможна забезпечити пенсійні виплати в повних обсягах. Натомість, третій рівень пенсійної системи мало розвинений в Україні. Вказані проблеми зумовлюють низький рівень фінансового забезпечення пенсіонерів. Пенсійні виплати в Україні протягом досліджуваного періоду трансформації ПФУ перебувають на низькому рівні та мало диференційовані залежно від професії та категорії громадян.

Література.

1. Державна служба статистики України. Середній розмір місячної пенсії та кількість пенсіонерів. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 11.11.2020)
2. Долгий, О. О., Долгий, О. А., Зоря, О. В. Фіскальний механізм та правові аспекти забезпечення його функціонування в Україні. Теоретична та практична концептуалізація розвитку фінансово-кредитних механізмів в умовах нової соціально-економічної реальності : зб. матер. II Міжн. наук.-практ. конф., м. Ірпінь, 27-31 березня 2017 року / Мін-во освіти і науки України, Держ. фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. Ірпінь, 2017. С. 111–115.
3. Краснянська, Ю. В., Зеленська, О. О. Проблеми сучасного ринку праці та їх вплив на фінансовий стан пенсійного фонду України. Фінансові дослідження. 2017. № 1 (2). С. 54-70.
4. Купира, М. І. Практичні аспекти фінансового забезпечення соціального захисту населення. *Економічний форум*. 2019. № 1(3). 215-222.
5. Павловська, О. В., Павловская, Е. В., Свідерська, І. М. Соціальне забезпечення людей похилого віку: фінансовий аспект. 2017. 257-259.
6. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення 11.11.2020)

7. Пенсійний фонд України. Дані про середній розмір пенсії станом на 01.07.2020. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2123698-dani-pro-serednij-rozmir-pensiyyi-standom-na-01-07-2020/> (дата звернення 11.11.2020)
8. Пенсійний фонд України. Історія Фонду. URL: <https://www.pfu.gov.ua/pro-pfu/istoriya-standovlennya/istoriya-fondu/> (дата звернення 11.11.2020)
9. Рудик, В. Фінансові аспекти сучасного етапу реформування національної пенсійної системи. *Трансформація бухгалтерського обліку та звітності в контексті світових інтеграційних процесів*. 2018. 276-279.
10. Тулай, О. І., Кобильник, О. Я. Удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування пенсійного фонду України. *Світ фінансів*. 2017. № (3). С. 71-79.
11. Social contributions (% of revenue). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/GC.REV.SOCL.ZS> (Accessed 11 Nov 2020).
12. Social contributions (current LCU). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/GC.REV.SOCL.CN> (Accessed 11 Nov 2020).

References.

1. State Statistics Service of Ukraine (2020), "The average monthly pension and the number of retirees", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 11 Nov 2020).
2. Dolgy, O. O, Dolgy, O. A., and Zorya, O. V.(2017), "Fiscal mechanism and legal aspects of ensuring its functioning in Ukraine", *Teoretychna ta praktychna kontseptualizatsiia rozvytku finansovo-kredytnykh mekhanizmiv v umovakh novoi sotsial'no-ekonomichnoi real'nosti : zb. mater. II Mizhn. nauk.-prakt. konf. [Theoretical and practical conceptualization of the development of financial and credit mechanisms in the new socio-economic reality: Coll. mater. II International scientific-practical conf.]*, Ministry of Education and Science of Ukraine, Gos. Fiscal Service of Ukraine, University of SFS of Ukraine, Irpin, Ukraine, March 27-31, pp. 111–115.
3. Krasnyanska, Yu. V. and Zelenska, O. O. (2017), "Problems of the modern labor market and their impact on the financial condition of the pension fund of Ukraine", *Financial research*, vol. 1 (2), pp. 54-70.
4. Kupira, M. I. (2019), "Practical aspects of financial security of social protection", *Economic forum*, vol. (3), pp. 215-222.
5. Pavlovskaya, O. V. and Pavlovskaya, E. V., Sviderskaya, I. M. (2017), "Social security of the elderly: the financial aspect", available at: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/21338/257-260.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Accessed 11 Nov 2020).
6. Pension Fund of Ukraine (2020), available at: <https://www.pfu.gov.ua> (Accessed 11 Nov 2020).
7. Pension Fund of Ukraine (2020), "Data on the average pension as of 01.07.2020", available at: <https://www.pfu.gov.ua/2123698-dani-pro-serednij-rozmir-pensiyyi-standom-na-01-07-2020/> (Accessed 11 Nov 2020).
8. Pension Fund of Ukraine (2020), "History of the Foundation", available at: <https://www.pfu.gov.ua/pro-pfu/istoriya-standovlennya/istoriya-fondu/> (Accessed 11 Nov 2020).
9. Rudyk, V. (2018), "Financial aspects of the current stage of reforming the national pension system", *Transformation of accounting and reporting in the context of global integration processes*, pp. 276-279.
10. Tulai, O. I. and Kobylnyk, O. Ya. (2017), "Improving the organizational and economic mechanism of the pension fund of Ukraine", *The world of finance*, vol. (3), pp. 71-79.
11. The World Bank Group (2020), "Social contributions (% of revenue)", available at: <https://data.worldbank.org/indicator/GC.REV.SOCL.ZS> (Accessed 11 Nov 2020).
12. The World Bank Group (2020), "Social contributions (current LCU)", available at: <https://data.worldbank.org/indicator/GC.REV.SOCL.CN> (Accessed 11 Nov 2020).

Стаття надійшла до редакції 13.11.2020 р.